

CERCLE CATALÀ D'HISTÒRIA

Si diràs “jas” a hòmens sords,
tantost se giren.

Diners tornen los malalts sans;
moros, jueus e crestians,
lleixant a Déu e tots los sants,
diners adoren.

Diners fan vui al món lo joc,
e fan honor a molt badoc;
a qui diu “no” fan-li dir “hoc”.

Vejats miracle!

Diners, doncs, vulles aplegar.
Si els pots haver no els lleixis anar;
si molts n'hauràs poràs tornar
papa de Roma.

Anselm Turmeda (Ciutat de Mallorca,
~1355 - Tunis, 1423)

Portada de *La disputa de l'Ase* d'Anselm Turmeda im-
presa el 1606 a Pamplona (Navarra) en francès.

El convent de Santa Caterina i els Jocs Florals de l'edat mitjana

Que queda encara constància dels costums,
tradicions i celebracions al nostre país és
cosa ben sabuda; moltes encara se seguei-
xen celebrant, però d'altres s'han quedat
aturades en algun moment del passat. Amb
la intenció de recuperar la notícia o infor-
mació d'aquestes celebracions hem cercat
en el magnífic pou i recull de tradicions
i històries que recollí Joan Amades i, tal
com ell les narrà, us les volem fer arribar.

“El convent de Santa Caterina va ésser el
primer edifici gòtic que va aixecar-se a
Barcelona. Per tal d'ajudar a la construc-
ció de l'església, el rei En Jaume va im-
posar un impost a les mercaderies que es
desembarcaven i que acudien als molins
de la ciutat. Sembla que l'import d'aquest
tribut va ésser destinat a edificar la part
alta del temple, d'ací que els mariners,
moliners i mercaders diguessin que tenien
part en el temple, puix que havien ajudat
notablement a pagar-lo i que els dominics
repliquessin que en el temple no, que a tot

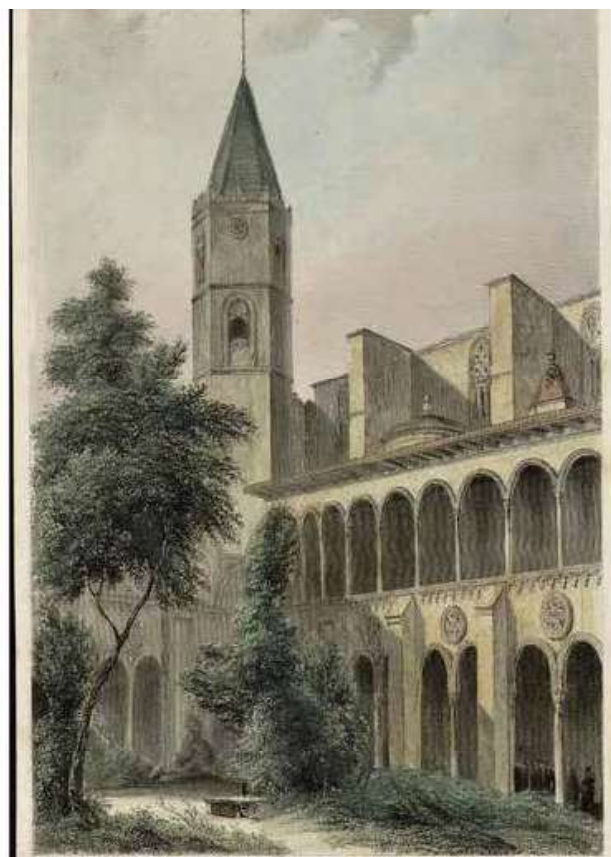
CERCLE CATALÀ D'HISTÒRIA

estirar en la coberta o al terrat. A primeries del segle XIV el rei, des de Montblanc, va manar al batlle de la ciutat que lliurés als dominics una nau vella que els havia promès per acabar les obres de l'església. Aquest donatiu porta a suposar que el fustam invertit en l'obra fou aprofitat d'una nau desballestada.

En aquest convent l'any 1416 van celebrar-se unes Corts convocades i presidides pel rei Alfons IV d'Aragó, que va fer el discurs d'obertura.

A la sala capitular d'aquest convent s'havien celebrat els Jocs Florals dels segles XIV i XV. Al centre de la sala es guarnia com una mena d'altar, damunt el qual eren exposades les joies ofertes com a premi i els tractats, regles i ordinacions de la poesia i l'art de trobar. A mà dreta hi havia un gran setial per al rei Alfons, els seients per als mantenidors; al seu costat, els poetes i mestres en la gaia ciència de trobar, i la resta del local estava destinada al públic.

El dia indicat per presentar l'obra era anunciat al començament de la festa a toc

Gravat del claustre de Santa Caterina a Barcelona Auguste Finden Taylor. Arxiu Històric Barcelona

de campana. Seguidament els mantenidors i els poetes anaven a oir missa i després es traslladaven a la sala. Cadascú ocupava el seu lloc i els poetes feien públic i solemne lliurament de les seves composicions als mantenidors. Així com avui l'autor del

treball presentat es manté secret, abans era precisament al contrari; havia de presentar-lo ell mateix públicament i escrit en paper sovint ricament exornat amb pintures i miniatures.

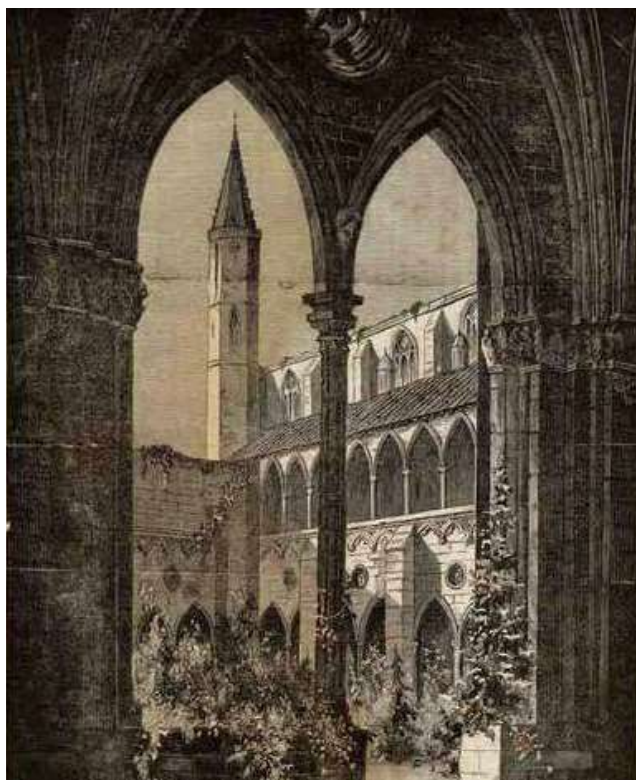
Rebut els treballs, l'assemblea es dissolia i un temps després es tornava a reunir, un cop imposats dels treballs. Els premiats havien d'estar escrits damunt de l'altar, on hi havia els llibres de la poesia i les joies ofertes com a premi. Els mantenidors i els poetes anaven a cercar el president a casa seva i, precedits per la cobla dels ministrils, formaven una comitiva que s'encaminava cap al lloc de la festa. Es feia el repartiment de premis amb tota solemnitat i, un cop finit l'acte, s'organitzava novament el seguici, però aleshores els llorejats ocupaven un lloc més preferent i distingit que abans. La comitiva tornava a casa del president, el qual servia un refresc als mantenidors i als poetes, que després eren acompanyats a les seves cases respectives pels ministrils, pels admiradors i el poble que havia presenciat l'acte.

Per ponderar la grandiositat del convent de Santa Caterina, la fantasia popular diu que

CERCLE CATALÀ D'HISTÒRIA

hi havia tantes finestres com dies hi ha a l'any o sigui 365, i que totes donaven a la part forana de l'edifici, puix que n'hi havia moltes d'altres d'interiors que no figuraven en aquest compte.”

Font: Amades, Joan. “ Històries i llegendes de Barcelona. Passejada pels carrers de la ciutat vella “ per Joan Amades. Volum II. Edicions 62. Barcelona 1984.

Imatge Santa Caterina. Galán xilògraf. Arxiu Històric Barcelona

Els llibres de meravelles a l'edat Mitjana

Els llibres de meravelles de l'edat Mitjana, o Mirabilia, complien la funció d'enciclopèdia en aquells segles, com una mena d'Imago Mundi dibuixada amb faules, les quals explicaven tot allò de més prodigis del món o dels mons per descobrir.

El llibre de la col·lecció Biblioteca Medieval titulat: “*Llibres de Meravelles: el viatge de san Brandán; el llibre de les meravelles del món*”- tal com ens diu la contraportada-, ens explica el famós viatge de San Brandán, un perfecte exemple de relat iniciàtic, compost en el segle XII, que tracta sobre la recerca del Paradís Terrenal. El lector hi viatja per llunyanes illes de l'Oceà fins a l'oest i és una versió cristianitzada dels textos clàssics que il·lustren l'odissea de l'*Homo Viator*.

Amb una visió més realista en relació a geografia i astronomia, Jean de Mandeville escriu dos segles més tard el seu llibre “*Livre des Merveilles du Monde*” (1356), que ofereix dades geofísiques, molt prope-

res a l'exactitud, acompanyades de descripcions fantàstiques de races monstruoses i altres prodigis. Així, la idea que la Terra és esfèrica es difon per Europa gràcies a aquesta obra. Tots dos textos pertanyen a la mateixa cultura, la de l'àmbit anglonormand i, segons queda testimoni, ambdós foren lectura preferida de l'Almirall de les Índies Cristòfor Colom.

De *Fèlix o Llibre de meravelles* de Ramon Llull n'extraïem les pinzellades següents:

Segons la Vida coetània (1311), Llull es va estar a Roma des del mes d'abril de 1287 fins ben entrat l'any 1288. Aleshores, es va dirigir cap a París, on hauria d'haver arribat durant el darrer trimestre de 1288, i s'hi va estar fins a finals de 1289. Durant aquest temps a París va començar a escriure el Llibre de meravelles, la segona i darrera novel·la de Llull, que hauria enllestit segurament abans d'arribar a Montpeller l'any 1290.

La novel·la es divideix en deu llibres sobre Déu, els àngels, el cel, els elements (amb un bon nombre de referències meteorològiques), les plantes, els metalls, les bèsties

CERCLE CATALÀ D'HISTÒRIA

(l'apòleg conegut amb el títol de Llibre de les bèsties que, de fet, és un regiment de prínceps amb ressons del Roman de Renard i reelaboracions del Calila e Dimna), l'home (tant des del punt de vista físic com de l'espiritual), el paradís i l'infern. Les trobades amb ermitans, cavallers i clergues, dames, Blanquerna i altres situacions ben diverses se succeeixen en un *locus amoenus*, semblant al del Llibre del gentil (1274-1276) que, segons el pensament de

Llull, afavoria la conversa i el creixement intel·lectual. Aquest escenari harmònic, on el protagonista es meravella i soluciona les seves inquietuds intel·lectuals, actua de contrapunt del bosc, del lloc desconegut, fosc i perillós on neix el pecat, però on també els homes purs com Blanquerna, que estimen i coneixen realment Déu, demostren el seu coratge i la seva fortalesa en la fe.

Al pròleg, després de la presentació dels continguts i de l'exposició de les raons que empenyen l'autor a la creació del llibre, un home que ha detectat els problemes de la seva societat i de la seva religió suggereix al seu fill, Fèlix, que marxi de casa per tal de formar-se i aconseguir viure com ho vol Déu i com un bon cristià. Al llibre primer, dedicat a Déu, Fèlix comença el seu viatge de formació. Ben aviat, Fèlix s'endinsa en un bosc i es troba amb una pastora, exemple de bona cristiana. Satisfet pel coratge i la fe de la dona, Fèlix s'acomiada i continua el seu camí. Però, de sobte, s'adona sorprès que la pastora ha estat atacada i morta per un llop. El jove no és capaç d'entendre la situació i dubta

de l'existència de Déu. Al vespre, desesperat, es troba amb un ermità que li dona consol i li confirma l'existència de Déu, entre altres atributs divins com la unitat i la trinitat. En acabat, Fèlix continua el seu viatge, fins que es troba amb l'amistançada d'un religiós, a la qual intenta alligonar sense èxit. Aquest fracàs torna a congriar en el jove sentiments de dubte i feblesa, que es multipliquen quan es troba amb una dona que acaba de perdre el seu fill. Fèlix se sent atret sexualment per aquesta dona i, després d'aquesta temptació luxuriosa, considera que l'encarnació de Déu no pot ser certa. La dona, que anava a cercar consol a l'ermita de Blanquerna, li aconsella que l'acompanyi. Blanquerna aconsola els dos personatges, confirma en la fe Fèlix i li ofereix altres coneixements relacionats amb els dogmes cristians.

Reprement el seu trajecte, Fèlix es troba en l'església d'un ermità que li confirma l'existència dels àngels i les seves qualitats durant el llibre segon. Un pastor, amb el qual s'ha arrecerat a causa d'una forta tempesta, explica a Fèlix els secrets del cel al llibre tercer. Aquest pastor acom-

CERCLE CATALÀ D'HISTÒRIA

panya Fèlix a la cort d'un rei que ha decidit educar separatament els seus fills: un com a cavaller i l'altre com a filòsof. En les lliçons que el savi que s'encarrega de la formació del segon fill fa al palau, Fèlix és adoctrinat sobre la natura i la composició dels quatre elements (terra, foc, aigua i aire). En acabat, Fèlix reprèn la seva marxa sol, fins que es troba un escuder que es plany perquè el seu senyor s'ha retirat a una ermita per conèixer les plantes i poder contemplar Déu. Aquest antic cavaller, que ha esdevingut filòsof, il·lustra Fèlix sobre la natura de les plantes i dels metalls durant els llibres cinquè i sisè. Més endavant, Fèlix es troba amb dos monjos que l'assabenten dels fets que es donen entre els animals al bosc. Durant el llibre setè o Llibre de les bèsties, el jove és testimoni de les maquinacions i de les intrigues de la guineu protagonista del relat, anomenada Na Renard, per aconseguir el poder i controlar el consell del lleó, el rei dels animals. Allixonat per aquesta valuosa experiència, Fèlix prossegueix el seu trajecte fins que es topa successivament amb un mal pastor i dos homes, Diria-hom que

s'enfronten. Aleshores Fèlix sent la necessitat de conèixer la natura dels homes que li satisfà un ermità al llibre vuitè (el més extens de la novel·la) i que completa el mateix ermità amb l'explicació de la vida futura al paradís o a l'infern als llibres novè i desè, amb els quals es clou el procés formatiu de Fèlix. Finalment, a l'epíleg de la novel·la, Fèlix és acollit en una agradable abadia, amb els membres de la qual comparteix els seus coneixements i les seves experiències, fins que decideix reiniciar el seu pelegrinatge. Abans de partir, però, se sent indisposat i mor. En homenatge, els membres de l'abadia decideixen que hi hagi sempre un monjo en aquella congregació que s'anomeni Fèlix i que continuï la seva tasca.

Pel que es pot deduir, aquesta història plena de saviesa, aventures més o menys fantàstiques i bons ensenyaments, va gaudir immediatament del beneplàcit dels lectors. La singularitat del Llibre de meravelles (i de passada allò que l'allunya definitivament dels tractats acadèmics medievals) rau en la tria, en la distribució i en la presentació dels continguts. Dels deu llibres

en què es divideix la novel·la, només els dos primers (Déu i àngels) i els dos darrers (paradís i infern) es poden considerar estrictament teològics. Dels altres sis, quatre pertanyen a l'àmbit de la filosofia natural (III-VI), un és un regiment de prínceps (VII) i l'altre és un complet i acurat estudi

CERCLE CATALÀ D'HISTÒRIA

de l'home des del punt de vista de la seva especificitat com a única criatura constituïda de matèria i d'esperit (VIII). Aquesta concepció de la novel·la permet a Llull de demostrar l'eficiència i les virtuts explicatives i deductives de l'Art. Llull fa avinent que els principis de l'Art poden explicar amb la mateixa efectivitat demostrativa conceptes teològics, ètics o físics. Això és possible perquè el món és un mirall que necessàriament reflecteix la naturalesa i l'essència del seu Creador, encara que ho faci lògicament sense reproduir del tot la seva magnitud.

Amb tot, els llibres de meravelles han complert una funció literària de gran abast, és més, de fet s'han estudiat i es continuen estudiant amb molt d'interès. Se n'han fet moltíssimes edicions, però no oblidem que, a més, el que ens han portat fins als nostres dies ha estat el context històric del moment per permetre'ns ser coneixedors de tota aquella informació cabdal, informadora i enriquidora que d'altra manera no ens hauria arribat.

Eva Sans

Cap de recerca del Cercle Català d'Història